

marca do 21. novembra 1848; iz tega dela ni izšel še noben zvezek. Podobno je z drugim delom; obsega vlado kneza Schwarzenberga in sega do srede maja 1852. Tretji del obsega vlado ministrskega predsednika Buol-Schauensteina do 17. maja 1859. Od tega dela je doslej izšlo pet zvezkov, ki segajo časovno do začetka februarja 1857. Četrty del zajema čas vlade Rechberga do 4. februarja 1861, ni pa še izšel noben zvezek. Skoraj končan je peti del, ki obravnava vlado nadvojvode Rainerja do 26. junija 1865 in Mensdorffa do 27. julija 1865, doslej pa je v sedmih zvezkih obdelal čas do 23. maja 1865. Zadnji ali šesti del bo obravnaval protokole Belcredijevega kabineta do 7. februarja 1867 in je tudi že začel izhajati; izšla pa sta dva zvezka, ki segata do začetka leta 1867. V začetku načrtovana izdaja 15 knjig že zdaj obsega 14 zvezkov, pa se trije deli niso še niti začeli.

Uvodni zvezek poleg historiata edicije izpod peresa Engel-Janosija vsebuje temeljito razpravo Helmuta Rumplerja, ki na skoraj sto straneh analizira nastanek, razvoj in funkcioniranje ministrskega sveta od nastanka v času revolucije 1848 do nastopa dualizma. Rumpler posebej poudarja boj med cesarjem in ministrskim svetom, ki se je od poskusa ustavne protiuteži cesarju do leta 1852 razvil v izvršilni organ monarhove volje. Zelo zanimivo je opisan ustroj in delovanje vladne pisarne, nastanek protokolov, kdo in kako jih je vodil, pisal, kdaj in kako so dobili svojo končno obliko, potem o jeziku in pisavi, pa o oblikah in sploh razvoju protokolov, katerih čistopis je potem postal ali vsaj skušal postati vzorec za poročila nižjih upravnih organov. Nazadnje je podan način transkripcije, pisave imen, ločil, posodobljenje jezika, kakor je to sprejela komisija za objavo protokolov. Waltraud Heindl je dodala seznam in opis vlad in razdelitev ministrstev pa tudi personalnega stanja pisarne ministrskega sveta oz. ministrske konference za celotno razdobje 1848 do 1867, kar je zelo pregledno in natančno predstavljeno v štirih tabelah. Poleg registra so dodane še štiri fotoreprodukcije različnih tipov protokolov, iz katerih je optično razviden razvoj. V uvodnem zvezku se predvsem seznanimo s pomenom in problematiko te edicije, ki vsekakor opravičuje velike napore in akribijo, kar je razvidno potem v ostalih zvezkih, ki bodo ob zaključku predstavljali eno temeljnih hevrističnih objav za zadnjih sedem desetletij habsburške države.

Franc Rozman

A n d r e j S t u d e n: *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar; Socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic iz let 1869-1910*. Ljubljana, Zgodovinski arhiv, 1993. Gradivo in razprave 13, 228 strani.

Konec preteklega leta se je na slovenskem knjižnem trgu pojavilo novo delo s področja zgodovinpisja, ki zbuja pozornost že s svojim nevsakdanjim, nenavadnim in tudi nekoliko skrivnostnim naslovom. Podrobnejša opredelitev vsebine knjige je pojasnjena v podnaslovu, iz katerega razberemo, da gre za zgodbo o

krajevni provinienci in poklicni strukturi ljubljanskega prebivalstva v drugi polovici devetnajstega in na prelomu v dvajseto stoletje. Delo se umešča v vrsto razprav v slovenski historiografiji čedalje bolj uveljavljajočega se "novega zgodovinopisja", ki se ne izčrpava v obravnavi velikih nacionalnih tem, temveč se posveča analizi in interpretaciji samoumevnih, vsakodnevnih malenkosti, na videz sicer neopaznih in nepomembnih. Vendar te vsakodnevne malenkosti, sočasnemu pogledu zaradi množične pojavnosti zastrte in vsled tega prezrte, zaznamujejo in opredeljujejo prebivalce oziroma govorijo o značaju, podobi in vsebini njihovega življenja veliko bolj, kot si to sami ali njihovi potomci lahko mislijo oziroma so si pripravljeni priznati. Obenem gre pri teh vsakodnevnostih za dolgotrajne, počasi spreminjajoče se (miselne, vedenjske, bivanjske in še marsikatero druge) zgodovinske kategorije ali pojave. Zato je zaznava, izluščitev in nazadnje seveda tudi plastična pripovedna predstavitev teh družbenih pojavov, njihovih mehanizmov ter odraza na notranjo in zunanjo podobo življenja posameznika (preko njega pa celotne družbe) mogoča le v raziskavah širokega časovnega loka. Vsem tem zahtevam na svojski način, kar je posledica uporabljenih virov, zadostuje tudi pričujoča knjiga.

S tako podrobno natančnostjo kot se je Andrej Studen, asistent na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani, namenil proučevati izvor in poklicno strukturo ljubljanskega prebivalstva, ni mogoče obravnavati celega mesta naenkrat. Zato se je pravilno odločil za vzorčno raziskavo in v ta namen izbral pet ljubljanskih ulic v različnih mestnih predelih, ki odslikavajo podobo tedanje kranjske "prestolnice". Te reprezentativne vzorce je izbral po temeljitem študiju predhodnih raziskav razvoja Ljubljane, z upoštevanjem socialne raznolikosti posameznih mestnih četrti. V svojo analizo je vključil Stari trg, ki je eden najstarejših mestnih predelov in je imel trgovsko-obrtni značaj. Z izbiro Gosposke ulice je še vedno ostal v predelu starega mesta, vendar ta ulica pripelje v vzorec plemiče z njihovi velikimi hišami, od katerih so bile nekatere prave palače. S tretjim vzorcem, Franca Jožefa cesto oziroma današnjo Cankarjevo ulico, je Studen prestopil meje starega mesta in posegel v novonastali del poslovnega središča popotresne Ljubljane. Da bi dosegel celovito podobo v malem, se je odločil pritegniti še Svetega Petra cesto, današnjo Trubarjevo, in Poljansko cesto. Slednji dve sta pred prvo svetovno vojno sodili v takratna ljubljanska predmestja. Zaznamovani sta bili s pečatom revščine, marsikje pa sta imeli tudi še precej kmečki značaj.

S predstavitevijo vzorca se nam odpira vprašanje virov, ki so Studenu omogočili vpogled v strukturo prebivalstva Ljubljane. Odločil se je za originalne statistične popise prebivalstva, ki jih hrani Zgodovinski arhiv v Ljubljani. Ravno v tem pa je izvirnost tega dela. Gre namreč za inovacijo, ki je edinstvena tudi v srednjeevropskem prostoru. Vedeti moramo, da je Ljubljana eno zelo redkih mest na teh zemljepisnih širinah, za katero se je ohranilo izvirno popisno gradivo, ki omogoča temeljit študij tako posameznih ulic kot tudi hiš ali celo posameznih družin in njihovih članov. Za številna druga mesta so ohranjeni le sumarni statistični prikazi na nivoju mesta kot celote v uradnih statističnih publikacijah. Jasno je, da tak vir

nudi izobilje majhnih, drobnih in med seboj nepovezanih podatkov, bežnih omemb in pripomb. Metodološko dilemo prezentacije gradiva je Studen razrešil na ustrezen način. S podrobno statistično analizo je obilno bero podatkovnega materiala uredil v pregledno in obvladljivo celoto v obliki tabel in grafikonov. O temeljitosti dela priča brez pretiravanja rečeno kar impozantno število preglednic, ki predpostavljajo izvrstno poznavanje gradiva, sistematičnost in dolgotrajno večmesečno samodisciplino. V nizu preglednic se pozornemu bralcu razkrivajo in pred njim zaživijo mnoge "zgodovine posameznikov", ki s svojim krajevnim izvorom in poklicno strukturo pričajo o procesih modernizacije (v pomenu urbanizacije in počasne industrializacije) Ljubljane. Delček tega je avtor simbolično izrazil že na naslovnici z navajanjem nekaterih lokalnih ljubljanskih izrazov za določene poklice. Tako se nam odstira pahljača raznovrstnih, večplastnih in pisanih podob Ljubljane, predvsem kot upravnega središča kranjske dežele. Od tod tudi njen prevladujoči uradniško-obrtniški značaj in videz.

Vso to množico podatkov je bilo potrebno osmisliti v interpretaciji pripovedne oblike, kar je bil zagotovo težji del opravljene analize. Knjiga, poleg mnogih drugih, priča o tem, kako je zgodovinarjevo delo nujno počasno in "mukotrpno", če želi temeljito proučiti določeno temo. Priča o tem, kako je za obče veljavne sklepe, ki so pred opravljeno raziskavo zgolj domneva, potrebno pregledati vrsto takih ali drugačnih virov. Potrebno jih je analizirati in iz navidezno nepovezanih informacij, s poglobitvijo v njihovo prvemu pogledu zakrito pripovedno moč, sestaviti mozaično zgodbo, ki potem, ko je napisana, zveni tako samoumevno. Vendar ta samoumevna zgodba zahteva veliko potrpežljivosti, iznajdljivosti in virom prilagojenih prijemov. Tovrstne vidike zgodovinarjevega dela, zlasti pri "novem zgodovinopisju", bi morali upoštevati tudi vsi tisti, ki od slovenskega zgodovinopisja terjajo takojšnje in končno veljavne resnice.

Za ponazoritev pripovedne moči podatkov iz popisov prebivalstva in pisne spretnosti avtorja naj služi živahen uvoden prikaz enega od, resda netipičnih, ljubljanskih stanovanjskih miljejev in njegovega imetnika. "Stanovanje je bilo veliko in razkošno: tri sobe, predsoba, kuhinja, izba za posle, moderna kopalnica in stranišče. Letna najemnina zanj je znašala 1187,20 kron. Takšno stanovanje v Knafljevi ulici št. 10 si je leta 1910 lahko privoščil znani ljubljanski zobozdravnik dr. Avgust Schweiger. Rodil se je 18. marca 1877 v kraju Deutsch-Bogschau (Bocşa Montana, Bogsán) v Banatu. V Ljubljani se je za stalno naselil leta 1890. Njegova žena Mizi (tudi Mary, rojena Hais) se je rodila 10. oktobra 1879 v Kočevju. V Ljubljano se je priselila leta 1909. 5. marca 1910 je privekala na svet njuna prvorojenka Mizi. Leta 1911 in 1913 sta se ji pridružila še sestra Erna in brat Harald. Ker se je družina znatno povečala, se je dr. Avgust Schweiger 1. septembra 1914 preselil na Gradišče št. 8 v večje stanovanje, sestavljeno iz štirih velikih sob, predsobe, kuhinje, izbe za posle, kopalnice in stranišča." Ta citat brez odvečnih besed ilustrira, kaj vse je mogoče izluščiti iz golih suhoparnih življenjskih dejstev. Tako nas popisi seznanjajo z izvorom, nacionalno opredelitvijo, poklicem, družbenim statusom, velikostjo in sestavo družine, sta-

novanjskimi in premoženjskimi razmerami iz katerih slutimo tudi dohodke popisane osebe.

Andrej Studen se je tokrat, kot smo že omenili, omejil le na raziskavo krajevnega izvora in poklicne strukture Ljubljančanov. Zato njegovo delo kliče k nadaljevanju in razširitvi v smeri, ki smo jo nakazali z zgornjim citatom. Ta razširitev pa ravnokar poteka z raziskovalno nalogo "Stanovanjska kultura in stanovalci izbranih ljubljanskih ulic v letih 1869-1910", ki jo Studen izvaja kot mladi raziskovalec na Inštitutu za novejšo zgodovino v okviru širšega projekta "Meščanstvo na Slovenskem". Ko bo raziskava, ki že zdaj vzbuja radovednost, o čemer pričajo dobro obiskana Studenova predavanja, končana in bo zagledala luč dneva v knjižni obliki, bo gotovo predstavljala nov, svež, do sedaj neodkrit pogled na ljubljansko preteklost.

Žarko Lazarevič

Anka Vidovič - Miklavčič: *Mladina med nacionalizmom in katolicizmom. Pregled razvoja in dejavnosti mladinskih organizacij, društev in gibanj v liberalno-unitarnem in katoliškem taboru v letih 1929-1941 v jugoslovanskem delu Slovenije*. Knjižna zbirka KRT 89, Ljubljana 1994, 265 strani.

Knjiga Anke Vidovič-Miklavčič in njej sorodna dela odpirajo nekatera temeljna vprašanja današnjega slovenskega zgodovinarstva in obenem tudi zgodovinske vede nasploh. Med najzanimivejšimi je prav gotovo vprašanje njene načrtnosti. Konkretno: Anka Vidovič-Miklavčič je na podlagi raznovrstnega gradiva (pogrešamo le ustne vire) podala natančen pregled razvoja in dejavnosti mladinskih organizacij in gibanj na tako imenovani meščanski strani. Število pregledanih in uporabljenih glasil in količina upoštevanega arhivskega in drugega gradiva nas prepričujeta, da tej podobi o obravnavani temi ne bo moč več kaj bistvenega dodati. Če predpostavljamo, da sta bili pred leti vsaj približno tako predstavljeni tudi študentska mladina, ki jo avtorica spričo tega v pričujočem okviru le do določene mere upošteva, in levičarska ali marksistična skupina, je podoba slovenske mladine v desetletju pred drugo vojno bolj ali manj "popolna". Seveda po delih in na "klasični" historiografski ravni. Recimo, da se jasno zavedamo, da bi iz kmečke, delavske, srednješolske in študentske mladine, njihovih organizacij in gibanj, doslej obdelanih parcialno, po posameznih idejnopoličnih in dejavnostnih skupinah, lahko iskali skupno podobo. Vendar s to zavestjo še ni rešeno vprašanje pobud za tako delo, čeprav so s knjigo Anke Vidovič-Miklavčič dani vsi pogoji za historiografsko sintezo. Če gre torej pri obravnavanem primeru le za vprašanje nadaljnjih pobud, pa se z zornega kota kake socialne zgodovine ali celo etnološke podobe slovenske mladine pred drugo svetovno vojno problematika celovite podobe močno zaplete, in sicer zavoljo nepreučeni vrste vprašanj in razmeroma slabega medsebojnega poznavanja problematike in dosežkov po